

Πάλλης μου μιλούσε για δαύτα. Τόν άκουγα, και δέν μπορούσα νά μή συμφωνώ μαζί του στη θεωρία. Στην πράξη όμως μου φαινότανε σαν τρέλλα, και μάλιστα σαν άσέβεια νά ρίξω κάτω τά είδωλα που τάβλεπα όμπροστά μου και τά λάτρευα, για νά προσκυνήσω καινούριο θεό που τό κάτω κάτω δέν τόν έδλεπα όμπρός μου ακόμα. Κάθε βράδυ έβγαине αύτή ή όμιλία στη μέση. Πραχτική άναθροφή κι άπλή γλώσσα από τή μία, δασκαλισμός, άμάθεια, χασομέρι από τήν άλλη.

Τό θυμάμαι σα νά είταν έχτες, όταν άξαφνα μάς ήρθε του Ψυχάρη τό περίφημο τό «Ταξίδι». Τόνε θυμάμαι τόν Πάλλη όταν ένα πρωί με τό «Ταξίδι» στό χέρι μου φώναξε, — Νά τα εκείνα που λέγαμε. Τά είπε όλα ο φίλος. Ζήτω ο Ψυχάρης, κάτω έσεις οι Σκολαστικοί.

Από τή στιγμή εκείνη ψεύτικο είδωλο δέ λάτρεψε ή ψυχή μας.

Εΐμασταν όλοι όλοι τρεις τότες. Τρεις, κι ο πλατωνικός μας ο έραστής ο Ροΐδης.

Αρχίσαμε τή δουλειά στα γερά. Δίχως πρόγραμμα, δίχως συνεννόηση καμιά. Έτσι, ο καθένας δούλευε κατά τά γούστα του και κατά τή δύναμή του. Τάποτελέσματα τά γνωρίζετε. Γνωρίζετε τήν υποδοχή που μάς έδωσαν οι δασκάλοι, σοφοί κι άσοφοί, γραμματισμένοι κι άγράμματοι. Πέφτανε βροχή τά βρισίδια.

Κι όμως από καιρό σε καιρό ξεφύτρωνε και κάποιος άγνωστος καλοθελητής, και μάς έγραφε μία λέξη νά μάς δώση θάρρος. Σιγά σιγά μάς ήρθανε και καινούριοι εργάτες, άλλος μ' έργα τής φαντασίας, άλλος με μελέτες που μάς άνοιγαν ακόμα πιο ίσιο τό δρόμο. Από τούς πρώτους κορυφαίους στάθηκε ο Παλαμάς, από τούς δεύτερους ο πολύτιμος μας ο Φωτιάδης.

Έγιναν οι εργάτες τής Νέας Ίδέας από τρεις δεκατρείς, είκοσιτρείς, έκκοντρείς. Τό ζήτημα που συζητιότανε μία φορά στο σπίτι του Πάλλη συζητιέται σήμερα σ' όλη τή Ρωμοσύνη απ' άκρη σ' άκρη. Σε κάθε χώρα, χωριό, πάω νά πω και σε κάθε σπιτικό.

Τέτοιχ δύναμη είναι ή αλήθεια. Είναι φωτιά που άργεί νά πιάση, μα νά πιάση όμως, γλήγορα μάς τά κάμνει στάχτη τά φρύγανα. Φυτρώνει τότες καινούρια βλάστηση με λουλούδια και με καρπούς.

Θάτανε κρίμα νά μ'ν έρθουμε νά δούμε κι από

κοντά τούς πολλούς και καλούς μας φίλους και συνεργάτες, τούς φίλους τής ίθνεσώστρας τής Ίδέας. Έδω μάλιστα στην Πόλη ακόμα περισσότερο. Τήν Πόλη τήν έχουμε από τά πιο σπουδαία, ίσως τό πιο σπουδαίο μας κέντρο, κι αυτό τό χρωστάμε θάρρῳ στο μεγαλοστόχαστό μας τό Φωτιάδη. Τό έργο του είταν από τά πρώτα κι από τά πιο δυνατά. Δέν άπαντήθηκε ακόμα από τούς αντίπαλους.

Νά μή νομίστε, Κύριοι, πως επειδή έσεις οι διαλεχτοί τήν άκούσατε τήν αλήθειαν, τήν παραδεχτήκατε και τήν κηρύξατε, πως με τόν ίδιον τρόπο θάρρη μία μέρα όλο τό έθνος νά σας πη, — Δίκιο είχανε, τό βλέπουμε τώρα. Γενήκαμε όλοι μας τής Δημοτικής. Τέτοιο πράμα ποτές στον κόσμο δέν έγινε. Έγινε όμως και θα ξαναγίνη πάλε κάτι άλλο, πιο σημαντικό. Θα τά παραδεχτή και θα τά εφαρμόση όλα τό Γένος δίχως νά τό νοιώση πως έσεις τόδηγησατε. Γίνεταί μάλιστα αυτό από τώρα. Θάκούστε πολλούς νά σας λένε: — Μα εγώ τήν άγαπώ τή γλώσσα μου, δε σου λέω. Αυτός όμως ο Ψυχάρης, αυτός ο Πάλλης, τό παρακάμουν. Κ' έτσι χωρίς νά τό νοιώθουν, κρατούν τήν ψυχή τῶ δυσῶν αυτών ανθρώπων, και πετούν τά όνόματά τους. Λίς κ' είτανε ροδάκινα, και πετούν τά κουκούτσια τους, — άφου έραγαν τόν καρπό.

Τέτοιος είναι ο πολός ο κόσμος. Έμεις πάλε, τί μάς μέλει; Τήν αλήθειαν νά κοιτάζουμε. Αυτή νά ζα πλώνεται, και μάς σώνει. Άς γλυτώτη τό Γένος από τό σκολαστικισμό που τό δένει και τό ξεκουτιάζει, κι άς μάς λένε Έρσπρατους, βάρβαρους, μαλακάρους, ο,τι θένε.

Κύριοι, για έμεις τούς δύο μας έδω είναι αυτή ή ώρα ή γλυκύτερη τής ζωής μας, και μόνο λυπούμαστε που δέν έχουμε και τόν Ψυχάρη μαζί μας. Έηραμε νά σας άσπαστούμε και νά σας παρακαταθέσουμε σαν ίερο φυλαχτάρι τήν Ίδέα που μάς συνεπήρε όλη μας τή ζωή. Έμεις πια μάς βαραίνουν τά χρόνια. Έσεις οι νεώτεροι θα πάρτε τήν ίερή τή φλόγα και θα τήν περάστε στις κατοπινές γενεές, με τήν ίδια άφοσίωση, με τήν ίδια τή θρησκεία, που δείξατε ως τά τώρα.

Μήν τότε φοβάστε τό δάσκαλο. Είναι κι αυτός άνθρωπος σαν κ' έσας, — μόνο που σα νάλλοιθωρίζη κομματί. Μήν τότε σκληρομεταχειρίζεστε. Άφινέτινα νά λή αυτός. Δουλειά του είναι. Ψωμί του είναι, αν άγαπάτε. Σιγά σιγά θα γυρίση κι αυτός μαζί με τό Γένος. Ποτίς δε θα σας τό μολογήση

βίβαια — αυτό κοντά στο νοῦ. Θάρρη όμως μία μέρα που θα διδάσκη τήν αλήθειν τή γλώσσα με τόν ίδιο ζήλο που τήν κακολογεί τώρα, χωρίς νά τό φαντάζεται πως κακολογεί τήν πατρίδα του.

Δέν μπορώ νά τελειώσω χωρίς νά ξαναθυμηθῶ του καθημένου του Ζολά τό περίφημο τό ρητό. Μοῦκαμε τότες μεγάλη εντύπωση. Και μου κάμνει τώρα ακόμα πιο μεγάλη εντύπωση, επειδή μου έδωσε ο Θεός χρόνους νά ζήσω και νά τό δω με τά μάτια μου πως έτσι είναι. Μία και βγή στο διάβα της ή 'Αλήθεια, τίποτις δέν τή σταματά.»

Τέτοια άκούσαμε, Νουμά μου. Λόγια που φτερώνανε τήν ψυχή μας και μάς δέσανε γερά με τήν άτράνταχτη υποχρέωση νά δουλεύουμε με καρδιά για τό καλό του Γένους μας, με τήν 'Αλήθεια για όδηγήτρα μας, με τήν Ένωση για δύναμή μας. Τώρα, που νοιώθω πως έκαμα τό χρέος μου νά σου στείλω από μου τό γράμμα,

Σέ φιλω
ο φίλος σου
ΑΚΡΟΠΟΛΙΤΗΣ

Ο ΝΕΙΡΟ

Μάννα, βαριοκοιμήθηκα και μ' έφησεν ή θέρη
Κ' ήρθ' ο Βραχνάς και κάθησε κοντά στο προσκεφάλι.
Μάννα, βαριοκοιμήθηκα τα όνειράτα με πήραν
Κ' είδα πως πέραγα βουνή, πλαγιές, λογιές και δάσα
'Αφέγγαγα κ' άνάστερα και μαυροφορεμένα
Κι' ο Μαΐρος μου χρεμίστησε και τό σπαθί μου έχάθη,
Κ' ένα πουλί, κακό πουλί, τραγούδησε και μοῦπε.
«Τραγουδιστή, λεβεντογιέ, μικροξεντημένη
»Ποι τό σπαθί σου σ'ν τραβάς τό χάροντα χλωμάζεις,
»Κι' ως τραγουδής τα μάργελα κοράσια άναταρδίζεις
»Και παίρνουν όρη και βουνα ζητώντας τό φιλι σου,
»Τραγουδιστή, λεβεντογιέ, μικροξεντημένη,
»'Αλλοι, σου τήν άρπάζανε τήν άγαπητικιά σου !»
'Ετσι κρυμμένο τό πουλί μεσ' στο κλαρί μιλούσε
Και χροίγησ' απ' τ'όπομακρα κάτω βουή νά φτάνη...
Και έύπνησα και γέρω μου τό κάμα του 'Αλωνάρη.
Και έύπνησα κι' ο ιδρώτας μου κρουνιές κρουνιές χυνόταν
Κ' ένα σαράκι μέσα μου σιγά τριζομιλούσε.
Μήν είν' αλήθεια, Μάννα μου; Μάννα, μήν είν' αλήθεια;
Γενέθη Αβρουστος 1907.

ΛΕΑΝΤΡΟΣ Κ. ΠΑΛΑΜΑΣ

ΜΑΞΙΜ ΓΚΟΡΚΗ

ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΤΟΥ ΑΪΤΟΥ

Στη Δοβρουτσά, κοντά στο στόμιο του Δούναβι, ή για Ίζεργίλ μου δηγήθηκε αυτην τήν ιστορία.

Ένα βράδι, άφου τελείωσε ο τρυγητός, οι Μολδαβοί εργάτες που δουλεύανε κει, πήγανε στην άκρογιαλιά. Έγώ έμεινα μοναχός με τή για Ίζεργίλ. Καθόμαστε στη γίε, στο βαθύ ησκιο των άψηλών κλημάτων, και κοιτάζαμε ήσυχα τούς ησκιους των ανθρώπων που χανόντανε σιγά-σιγά μέσα στο σκοτάδι τής νύχτας που γινότανε έλοένα πιο πηχτό.

Οι εργάτες βαδίζανε, γελοῦσανε, χωρατεύανε, τραγουδούσανε, οι άντρες χαλκοπρόσωποι, με μεγάλη στριμένα μαῦρα μουστάκια και πυκνά σιουρά μαλλιά που πέφτανε στους ώμους, με κοντά σακκάκια και πλατειά κουρελιασμένα πανταλόνια. Οι γυναίκες και τά κορίτσια ζωερές, λυγρές, εύκίνητες σα βέργες ίτιās, με μαῦρα μάτια, χαλκοπρόσωπες. Τά μαλλιά τους μαῦρα και μαλακά σα μεταξι, με χρυσά γιορτάνια στολισμένα· ο ζεστός, μαλακός ά-

νεμος έπαιζε ήσυχα μαζί τους κ' έκνε τά φλουριά νά σιγοχτυποῦνε. Ο άνεμος μονότονα και πλατειά φυσούσε άπάνω στη στέππα, κάποτε μόνο φαινότανε πως ήθελε νά πάρη έναν άξαφνο δρημητικό δρόμο σα νά φυσούσε άπάνω από κάτι άόρατο· με τήν όρη του σήκωνε τότε τά μαλλιά των γυναικῶν, τάνέμιζε άψηλά και τά τινάζε σε φανταστικά σήματα γυρο τά κεφάλια των. Από μακριά νά τά βλέπη κανείς παίρνανε τά γυναίκες κείνα σώματα κάτι άλλόκοτο μυθώδικο. Οι γυναίκες άπομακραίνοντανε έλοένα από μάς και μέσα στο σκοτάδι τής νύχτας ή φαντασία τίς συνάδευε πάντα παράξενα, μυθώδικα.

Ακούστηκε ήχος βιολιού. Μία κόρη τραγουδούσε με μαλακία μεταξωτή φωνή ύψιφώνου, γέλοια άκουγότανε, κ' ή φαντασία μεγαλύτερη πια από κάθε έμπόδιο μέσα στο σκοτάδι, ύψωνε τούτους τούς ήχους σε μία πολύχρωμη γυρλάντα από λουλούδια και κορδέλες που μαλακά και με χάρη κυματίζανε γέροντας άπάνω στα κεφάλια των γυναικῶν.

Ο νυχτερινός άέρας γιόμιζε από τή δυνατή άρμυρή μυρουδιά τής θάλασσας άνάμιχτα με τήν παχειά όσμη τής βρεγμένης γης. Στον ούρανό πλανιόντανε ακόμα κουρελιασμένα από τήν τελευταία καταιγίδα σύννεφα κατσαρωμένα με παράξενα σήματα

και χρώματα· έδῶ, μαλακά σαν καπνός, μαυρογάλαζα σαν τάτσάλι, εκεί, σα σπασμένοι βράχοι, σκούρα και σκεδῶ μαῦρα. Ανάμεσά τους τρυφερά γαλάζια κομματάκια ούρανος κι άπάνω σκορπισμένα τάστέρια που λάμπανε σα νά μάς κοιτάζανε. Όλα αυτά, ή μυρουδιά, τά σύννεφα, τάστέρια, οι άνθρωποι, που είτανε σαν κάτι μαγικό μέσα στη χρυσή λάμψη, όλα αυτά βυθισμένα σε μιαν άόριστη μελαγχολία σα στην άρχή ενού θαυμάσιου παραμυθιού. Όλα ζούσανε άρμονικά κι ώραία, μα όλα φαινότανε πως πεθαίνουνε, λές και κάτι τάμπόδιζε νά μεγαλώσουνε και νά τρανέψουνε· έλειπε κάθε ήχος, θόρυβος, ζωντανή, νευρώδεια βουή· λείπανε κείνες οι άθρῶπινες φωνές που πάντα δυναμώνουνε. Ο μόνος ήχος, που άγγιζε ταυτιά μας έδῶ, είτανε άδύνατος και κομμένος σα νά πέθαινε, και καθώς άπομακραινότανε άνέβαινε σ' ένα σιγαλό στεναγμό κάποιας άόριστης λύπης, κάποιου πόθου. Ίσως του πόθου τής εύτυχίας; Αυτῆς τής αώνια άσύλληφτης, τής αώνια άνυπολόγιστης άθρῶπινες εύτυχίας;

Άφητα όλο αυτό νά με κυριεύη κ' έννοιωθα μέσα μου φανταστικές επιθυμίες. Ήθελα νά γινόμουνα στάχτη κι ο άνεμος νά με σκόρπιζε παντού. Ήθελα σα χείμαρρος ζεστός νά χυθῶ άπάνω στη στέππα,